عبدالحی حبیبی ۳۱/۰۱/۲۰۱۷

په اتلسم قرن کي ځيني افغاني سفيران

تر ۱۱٦۰ هـ کال را وروسته چي احمدشاهي افغاني شهنشاهي په افغانستان کښي جوړه سوه، نو د کندهار د دربار سياسي روابط هم له ماتحتو حکومتو سره په سند او ډهلي او پنجاب او کلات کښي موجود وه، او په خراسان کښي هم د نادرشاه افشار دکورنی شاهان دافغاني سلطنت تر حمايت لاندي وه، د بخارا د شاهانو سره هم دغسي سياسي دوستانه اړيکي نښتي و.

تر هغه ځايه چي ماته معلوم دی، د احمدشاهي دربار يو وکيل د سند د ميرانو په دربار کښي مقرره و چي د هغه ځای د داخلي امورو نگراني به ئی کوله او هغه پيسي چي هر کال به له سنده څخه احمدشاهي دربار ته راليرل کيدي د دغه سفير په وسيله به رارسيدي او د سند ميريانو به يو خپل سفير په کندهار کښي درلود.

تر ۱۱٦۱ هـ کال وروسته د سند ميريان نور محمد يو سفير احمد شاهي دربار ته استولی و چي نوم ئی بهايي خان کلهوړه و او تر ده وروسته نو دغه سفارت شيخ محمد محفوظ سرخوش ته سپارلی سوی و، او بيا نوڅوکاله مسلسل ګدومل هندو دسند دميرانو له خوا د کندهار په دربار کښي سفير و، چي دده په ذريعه دسند ميران رسماً دکندهار له درباره منل کيده، او دوی ته به القاء او خلعتونه ورکول کيدل.

په ۱۱٦۷ هـ کال چي دسند مير محمد مراداياب خان اميرسو، نو د احمدشاهي درباره د ګدومل سفير په واسطه ده ته د سربلند خان لقب ورکړه سو، او د احمدشاه بابا له خوا اسمعيل خان پني د سند په دربار کښي رسمي نماينده مقرر سو، او داسي ښکاري چي د سند لايق او فعال سفير ګدومل د احمدشاه بابا تر مرګه لا هم دغه وظيفه درلوده او په کندهار کښي و.

د تيمور شاه له درباره په ۱۲۰٦ هـ کال اسدالله خان نورزی د سفير په ډول د هندوستان د ډهلي دربار ته راليرل سوی و، چي د ده سره غلام محمدخان د وقايع نګار په ډول ملګری و، دا سفير د جلال آباد او پيښور له خوا کشمير او شاه جهان آباد ته ولاړ او د تيمورشاه يو فرمان ورسره و، چي د دغي لاري افغاني حاکمان به دوي سالم رسوی دا فرمان په تاريخ حسين شاهي کښي نقل سويدی.

دغسي هم په دغه خطي کتاب کښي بل فرمان سته چي په ۲٤ د جمادي الاخر ۱۲۰٦ دهغه غلام احمد خان افغاني وقايع نګار په نامه ليکل سويدی او داسي ښکاري چي د افغاني سفير اسدالله خان نورزی سره د هند سفير وجيه الدين ملګری دی، او دی د ملتان له خوا څخه ډهلی ته تی، اوهغه غلام احمد خان هم ورسره و څکه چي د پيښور د عامل قاسم خان په نامه حواله سويدی . د تيمورشاه يو بل فرمان چي د رجب په ۲۵ تاريخ ۱۲۰۷ هـ

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و يا spineghar@gmail.com

کال کېنل سويدئ، دا ښکاره کوي چي هغه غلام احمد خان لا هغسي د هندوستان په وقايع نگارئ مقرر دئ، او له هغه ځايه خپل رويدادونه يعني راپورونه دکابل دربار ته را استوئ. او دغه مطلب يو بل فرمان هم تائيدوي چي په ۱۲۰۸ هـ کال صادر سويدئ.

داسي ښکاري چي د هندوستان سفير وجيه الدين خان ته د تيمورشاه له خوا وجيه الدوله لقب ورکړه سويدئ، اودئ د ۱۲۰٦ هـ د ذيقعدي په مياشت بيرته د ملتان لخوا څخه ډهلي ته تئ، او هغه غلام احمد خان هم ورسره و ځکه چي يو دغسي فرمان دتيمور شاه له خوا په هغه تاريخ حسين شاهي کښي سته.

د تيمورشاهي دربار روابط د پنجاب له حاکمانو سره له دې څخه ښکاري چي اتنت بهادر دهغه ځاي يو حکمران ته د نجيب الدوله او جگناتهـ رام بل حکمران ته د مظفرالدوله دلاور د جنگ القاب ورکوئ، او د دوي د عارضو ځواب په شاهي فرمان کښي صادروي او عاليجاه مقرب الخاقان احمد خان بارکزی شاهنکچی باشي له هغي سيمي څخه راغواړي. دا فرمان هم حسين شاهي تاريخ ضبط کړيدي.

په دې کتاب کښي د شاه زمان فرمانونه هم سته، او داسي ښکاري چي هغه غلام احمد خان اوس د افغاني دربار له خوا د سفير او وقايع نگار په ډول په ډهلي کښي پاته دئ، اوکله کله کابل ته هم راځي.

په ۱۲۱۱ هـ کال د ډهلي له درباره سيدمحمود خان کابل ته راغی دې سفير يوخط هم ورسره راوړي و چي د ډهلي پاچا ميرزا اکبر پخپله وليعهدي ټاکلی او د هغه منظوري او په رسميت منل ئي د شاه زمان له درباره غوښتي و .نو شاه زمان د ۱۲۱۱ هـ کال په ذيحجه کښي يو فرمان صادر کړ اوپه هغه کښي وايي:

" رقميه مدت طراز که در باب احوال موالفت اشتمال، و ولي عهدي اخ اعزاز شد ارجمند ستوده سير ميرزا محمداکبر وديگر مواد، رقمزده کلك بلاغت نشان منيشيان عطارد توامان، به صحابت سيادت پناه سلاله السادات العظام سيد محمود خان انفاذ شده بود، عز ورود يافت احوال حالي وخاطر نشان شد . قبل ازين حسب الرقم قضا شيم، برادر عزيز ميرزا اکبر به ولي عهدي مقرر نموده بوديم، حال نيز معزي اليه را مجدداً به وليعهدي آن ذيجاه مقرر وخلعت پادشاهي معه يك راس اسپ، به صحابت سيادت پناه مذکور جهد برادر کامگار ارسال شده عنقريب وارد و شرف وصول خواهد يافت چون بين دولتيين عاليتين را فيما بين مغايرت منظور نيست همه اوقات گزاری حالات خيريت آيات نموده باشند".

شاه زمان له درباره يو بل فرمان د لنهاسنگهـ په نامه صادر سويدئ، چي په هغه کښي وايي: " بنا برين درين وقت عاليجاه غلام احمد خان را به جهت تفحص احوال دوستان و حاسدان اين دودمان رفيع الشان مامور آنطرف فرموده ايم". او له دې څخه ښکاري دغه سفير بيله ډهلي دهندوستان د نورو حکمرانانو سره هم سياسي روابط ټينگول.

په ۱۲۰۸ هـ د انگرېزانو يو سياسي هيئت کابل او د شاه زمان دربار ته راتی ، نو له شاهي درباره يو فرمان د مهاراجه د نهراج دولت راوسنديه په نامه صادر سو چي وايي:" درين ولاعمده الخوانين العظام غلام احمد خان وقايع نگار بلاد هندوستان بعرض رسانيد، که عاليجاهان سيادت ونجابت دستگاهان ...... وسيد غلام محمد خان ايلچيان فرنگي عظيم حضور انور مي باشند، به ورود عاليجاهان مزبور هر يك بلد و بدرقه همراه آنها نموده از حدود خود صحيح وسالم بگذارنيد". دغه ايلچيان فرنگي څو تنه وو، چي د تاريخ حسين شاهي په ناقصه نسخه کښي فقط د يوه سيد غلام محمد خان نوم ليکلی دئ. دغه بايد هير نه سي چي د فرنگي د دغو

ایلچیانو راتګ د هغه وخته سره برابر دئ، چي سرجان مالکم د انګریزانو نماینده د قاجاري دربارسره د افغانستان د محتملي حملي پر خلاف په ۱۸۰۱ معاهده امضاء کړې وه.

د شاه زمان له درباره په پنجاب کښي سردار احمدخان بارکزی شاهکچي باشی د تنظیمه رئیس په ډول مقرر و، نو یو فرمان د عجیب سنګهـ راجه جسروټ په نامه سته او هغه ته امر کیږي چي د دغه افغاني سردار اطاعت او د ده په سلاح کار وکي.

لکه چي وویل سوه د هندوستان سفیر په افغاني دربار کښي سید محمود خان و، دغه سفیر چي بیرته ډهلي ته تی، نو د شاه زمان یو فرمان د ډهلي د شهزاده میرزا اکبر په نامه صادر سو، او ډیر سوغاتونه د دغه سفیر په وسیله د هند شهزاده ته د ولي عهدي د رسمي منلو له فرمانه سره واستول سول. دا فرمان د ۱۲۱۱ هـ په ربیع الاول کښي صادر سو. داسي ښکاري چي د دغه کال په آخر کښي افغاني سفیر او وقایع نګار غلام احمد خان له ډهلي څخه بعضي پیغامونه کابل ته راوړي وه، چي بیرته خپل ماموریت ته تی نو د ۱۲۱۱ هـ د ذیحجي په میاشت یو فرمان د شاه زمان له خوا د " خاصه دودمان برتري، نقاوه خاندان سروري، برادر سعادت سیر میرزا محمد اکبر " په نامه صادر سو، چي غلام احمد خان مو بیرته دهندوستان دکارونو دپاره در واستاوه، او دا فرمان دیوې سیاسي اعتماد نامې په ډول لیکل سویدی.

اعلیحضرت زمان شاه د افغانستان یو میړنی او لو همته پادشاه و، ده غوښته چي د احمدشاهي مملکت سرحدونه په هندوستان کښي خپل اقتدار هم وساتي، نو ئي په ۱۲۱۱ هـ کال له پېښوره د هند پر خوا حرکت وکړ، کله چي افغاني لوي لښکر تر اباسین واوښت او پر حسن ابدال ئي واړول، نو د هند پاچا شاه عالم یو مکتوب د سفیر میرزا غلام محمد خان په وسیله د شاه زمان دربار ته را واستاوه . په حسین شاهي تاریخ کښي یوفرمان سته، چي د شاه زمان له خوا د شاه عالم د مکتوب په جواب کښي لیکل سویدئ، او داسي وایي چي افغاني لښکر اوس پر حسن ابدال پراته دي مګر څکه چي د ګرمی موسم راغی، نو اوس بیرته کابل ته ځو او د مني په موسم کښي بیرته هندوستان ته را رهی سو. په دې فرمان کښي وایي:

"بناء علیه عالیجاه رفیع جایګاه میرزا غلام محمد خان – که مایل امانت داري مکنون اسرار ورموز استار و به حلیه کیاست وفراست متحلي است، به جهت اعلام چګونګي وهاج روانه بزم والا شد تا عجاله الوقت شرفیاب حضور شده مقدمات مکنونه را که به تبلیغ آن مامور است به مسامع اطلاع و آګاهي خواهد رسانید".

دا و د اعلیحضرت احمد شاه بابا څخه تر شاه زمان پوري، د افغاني دربار روابط د مملکت د شرقي پلو له تحت الحمایه حکمرانانو سره چي حتی د ډهلي دربار د ولیعهد د تقرر منظوري هم له کابله غواړي.

د افغاني شهنشاهۍ یوه بله ما تحته سیمه د بلوڅو لویه خاني وه په کلات کښي، چي د احمد شاه بابا معاصر د بلوڅو لوی خان نصیر خان بلوڅ و او دی به هر وخت د احمدشاه سره په جنګو او سفرونو کښي ملګری و، او حتی د دی بلوڅی خاندان ښځي هم په احمدشاهي حرم کښي وې.

د بلوڅو د خان له خوابه هم یو نماینده تل په افغاني دربار او کندهار کښي و او دغه نماینده د امیر دوست محمد خان تر عصره پوري لا هم په کندهار کښي سکونت کاوه، او د دکتور بیلیو له یاد داښتو څخه چي د سرلمسدین له هیئت سره په ۱۸۵۷ م په کندهار کښی و همداسي ښکاري چي د بلوڅانو دکلات د خان له خوا یو نماینده په کندهار کښي د شهزاده غلام حیدر خان په دربار کښی و او ځیني سیاسي کارونه ئي هم کوله.

دا وه ځيني هغه معلومات چي د تيمورشاهي او زمان شاهي دورې له سياسي روابطو څخه مخصوصاً د مملکت د شرقي همسايګانو سره موجود وه، او دا هغه وخت دئ چي لا د خانه جنګۍ په سبب د افغان لويه شهنشاهي نه وه ورانه سوې، او د افغاني دولت نفوذ شرقاً تر ډهلي پوري رسيدى.

مګر د شاه زمان د سلطنت دوره د ده په ناکام او ړندولو سره په داسي حال کښي ختمه سوه چي په مملکت کښي خانه جنګۍ او په سدوزو شهزاده ګانوکښي نفاق ولوېد، او د افغاني شهنشاهۍ شرقي برخي لکه کشمير، پنجاب، سنده، بلوڅو يو يو له دې مملکته جلا سول، او هغه وسيع مملکت چي د احمدشاه بابا په لاس جوړ سوى و د ده د لمسيانو له خوا ټوټې ټوټې سو او دا زموږ د ملي تاريخ يوه اسفناکه دوره وه. (۱)

(۱) آريانا مجله، ٤٦٣١ کال، ٤ مه ګڼه ص ۱.

پای